

NAGYAPÁM EMLÉKE

ÍRTA: Pomogáts Béla

Magyarországon mindig nagyon erősnek bizonyult a családok összetartó ereje, ez próbálta ellensúlyozni a lélekromboló közösségi tapasztalatokat. Történelmi emlékezetünket nyomasztó súllyal terhelik meg a katonai vereségek, az állami keretek szétzúzásának, megroppanásának eseményei. Olyanokra gondolok, mint Világos, Trianon vagy az 1947-es „második Trianon”, az 1956-os forradalom leverése és így tovább. A magyar családok összetartó ereje mindezek ellenére nem vált semmivé, inkább erősödött: a súlyos személyes és közösségi megpróbáltatásokat a morális ellenállás kívánta elhárítani. A családi kötelek ma is behálózzák a máskülönből közel egy évszázada darabjaira tépett történelmi országterületet és nemzetet, a családi emlékezet ma is őrzi és fenntartja a korábbi összetartozás erkölcsi erejét. Gondolom, alig lehet olyan magyar család, amelyiknek történetében nem kapott volna szerepet Erdély, a Felvidék, Kárpátalja vagy a Bácska és a Bánát és ne érezne fájdalmat a történelmi Magyarország kegyetlen megcsönkítése miatt. Természetesen így vagyok mindezzel magam is: az apám családja horvát eredetű volt és a Dunántúlról származott, anyám családja pedig felvidéki, anyai nagyanyám nem is távoli rokonai között tarthatta számon Görgey Artúrt, a szabadságharc nevezetes tábornokát (és még sorolhatnám a neveket).

Anyai nagyapám: doktor Bezsilla Nándor a ma a főváros tizenötödik kerületéhez tartozó Pestújhely megalapítóinak egyikeként örökítette meg nevét. Nem jutott számára hosszú élet: 1868. május 12-én

született és 1917. december 23-án (negyvenkilenc évesen) távozott az élők közül. (Sírja a rákospalotai-pestújhelyi temetőben található.) Csupán néhány családtörténeti adatot rögzíték itt. Nagyapám a Pest megyei Turán született, ahol édesapja a római katolikus iskola tanítója volt, édesanyját Réz Borbálának hívták, ez a család erdélyi eredetű volt, közeli rokonom: Kosáryné Réz Lola a két világháború közötti évtizedek neves ifjúsági regényírójaként vált ismertté, az író különben Kosáry Domokosnak, egyik legkiválóbb történettudósunknak, a rendszerváltozást követően a Magyar Tudományos Akadémia elnökének volt az édesanyja (a számomra igen megtisztelő rokonságot tartotta is velem). Nagyapámat a család papnak szánta, ő azonban a jogászkodáshoz érzett kedvet, és a váci Piarista Gimnázium elvégzése után a budapesti egyetem jogi karán szerzett diplomát, majd jónevű ügyvédi irodát nyitott. Ez és lakása a József körúton volt, magam is ott töltöttem életem első hónapjait, amíg építészmérnök édesapám tervezte családi házunk Pestújhelyen el nem készült.

Egyébként Pestújhelyen valóságos családi település jött létre, nagyszüleim igen terjedelmes villáját hatalmas: többholdas park vette körül, a szomszédunkban épült fel nagybátyám, a neves lepkegyűjtő Bezsilla László háza, a szomszédos telek pedig nagybátyám: ifj. Bezsilla Nándor, ugyancsak jeles ügyvéd tulajdona volt. Ő és felesége a háború végén a szovjet csapatok elől nyugatra menekültek, igen kalandos módon. Nagybátyám az első világháborúban megsebesült, egyik karja ennek áldozata lett,

Bezsilla Nándor portréja

(FORRÁS: RÁKOSPALOTAI MÚZEUM)

mint „félkarú ügyvéd” szerzett jogászi hírnevet. 1944 őszén feleségével és Csimbók nevű pulikutyájával kerékpárral Ausztriába menekült a megszálló orosz hadsereg elől, 1945 nyarán hazatért, az akkor szerveződő államvédelem letartóztatta, az Andrássy út 60-ban berendezett hírhedt börtönbe került, és csak úgy szabadult, hogy felesége átadta Péter Gábornak (vajon van-e még valaki, aki e nevet ismeri?) az ötágú koronával díszített családi ezüst étkezészetet. (Vajon megvan-e még valahol, a félelmetes főávós hagyatékában?) Így is kitiltották a fővárosból, Szigetszentmiklóson volt egy nyaralója, ott húzódott meg falusi „tyúkperek” ügyvédjeként. Magam is csodás nyári napokat töltöttem el a Kis-Duna partján, nagybátyám félkarral is horgászott, motorcsonakot vezetett, vagyis nem hagyta el magát. Mindezt csak azért írom itt le, hogy érzékeltessem, milyen volt egy úgynevezett „középosztálybeli” (akkori fogalommal „osztályidegen”) család élete a huszadik század közepén... Ez a kalandos család-történet egyszer talán megörökítésre szorul.

De térjek vissza nagyapám alakjához. Mint joghallgató szerepe volt a századforduló függetlenségi párti és egyetemi mozgalmában, a családi emlékezet szerint a Kossuth-párt híve volt, és szerepet vállalt a polgárosodó főváros közéletében is, ennek az elkötelezettségének volt következménye a Pestújhely létrehozása körül végzett tevékenysége is. Közeli kapcsolatban állott a Fóton élő gróf Károlyi-családdal (amelyhez Károlyi Mihály is tartozott), ennek jogtanácsosaként is tevékenykedett, és jó barátságot ápolt gróf Crouy-Chanel Endrével (az ő unokája évtizedek múltán a Pax Romana katolikus értelmiségi mozgalom révén, amelynek egy időben magam is elnökségi tagja voltam, személyes jó barátom volt). Ez utóbbi az államkincstártól megvásárolta, majd parcelláztatta

azt a területet, amely korábban Rákospalotához tartozott, és a huszadik század elején, mindenekelőtt nagyapám munkájának köszönhetően, úgynevezett „kispénzű” emberek: magántisztviselők, pedagógusok, postások, vasutasok lakótelepévé vált. A település elnevezése eredetileg Széchenyi-telep volt, 1909-ben Bécsújhely, azaz Wienerneustadt mintájára vette fel a Pestújhely nevet.

A család tehát Pestújhelyen telepedett meg, a már emlegetett igen nagy erdős kertben (parknak is nevezhetném) épült fel, jóval nagyapám korai halála után nagyanyám nagyterjedelmű villája. Gyermekkor emlékem ez is, a szalonban bőrgarnitúra, a dolgozószoba falán családi címerek, ha jól emlékszem, nagyapámé egy szigorú oroszlán, nagyanyámé egy szelíd galamb. Miként mondtam az imént, Bezsilla nagyapám korán elhalálozott, nagyanyámra öt gyermek felnevelése maradt, idősebb nagybátyám, miként már említettem, jó nevű ügyvéd volt, a fiatalabb természettudós és lepkegyűjtő, anyám orvos, egyik (fiatalon meg-

A Nádor (ma: Bezilla Nádor) utca, ami egy utcanevtáblát készítő címfestő hibájának köszönhetően Nádor utca lett évekre, és a képeslapon is tévesen jelent meg (FORRÁS: RÁKOSPALOTAI MÚZEUM)

halt) húga kertészmérnök, a másik franciatanár. Nagyanémnek nyolc unokája született, közöttük én és leány ikertestvérem, mindketten tudományos pályát futottunk be, testvérem a budapesti egyetem természettudományi karának kémia tanszékén, magam a Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében töltöttük el életünket.

Már amikor ezt békében megengedte a történelem, minthogy az úgynevezett „felszabadulás” után (ami számukra kezdetben valóban felszabadulás volt, minthogy 1944 vége felé a berendezkedő német katonai parancsnokság elzavarta nagyanyámat a házából, akit azután a beözönlő szovjet katonaság sem engedett vissza). Apámat, aki katonaként egy, a honvédelmi minisztérium által működtetett tervező irodában dolgozott, ők készítették elő az akkoriban sokat emlegetett „kárpáti erődvonalat”, amelyet aztán a szovjet hadsereg a román kiugrás

után könnyedén elfoglalt. Apám a kormányzó által bejelentett fegyverszüneti kérelem után, ahogy ezt valamikor mondták „illegálisba” vonult, mondván: ő Horthy Miklósról és nem Szálasi Ferencről esküdött fel, majd az oroszok bevonulása után előjött a szenespincéből, nyomban lefoglalták, hadifogolyként nyilvánították, és csak úgy úszta meg a komolyabb megpróbáltatásokat, hogy jelentkezett a Dálnoki Miklós Béla horthysta vezérezredes által irányított demokratikus hadseregbe, és ennek keretében, mint mérnök, utakat épített Csehországban és a keleti német területeken – csak 1945 májusában, a háború végétével térhetett haza.

Elkalandoztam nagyapám emlékeitől, de ezt az emléket aligha lehet hitelesen felidézni a családtörténet mai (nem mindig szerencsés) eseményeinek felidézése nélkül. Nagyapám emléke a háború, pontosabban a kommunista hatalomátvétel után

hátterbe szorult, a róla elnevezett pestújhelyi főutcat egy korábbi kommunista mozgalomról: Mosolygó Antalról nevezték át (mi otthon a népszerű Csinbumm Cirkusz egyik hősének neve nyomán csak Bruhaha Kelemen utcának neveztük...). Nagyapám házáat államosították, lerombolták, helyén egy több épületből álló belügyminisztériumi lakótelep létesült, bizalmasan közölték a családdal, hogy nem lenne célszerű ez ellen tiltakozni. Nagyapám emléke a rendszerváltást megelőző esztendőben kapott új fényt, Pestújhely főutcája ismét az ő nevét viseli, a Patria nevű „közhasznú egyesület” szép emléktáblát állított tiszteletére (ennek felavatásán 2002 májusában nekem is szerep jutott), és azóta időről-időre adódik alkalom arra, hogy a község polgárai megemlékezzenek az alapítóról és munkásságáról.

Nagyapám halála óta már eltelt száz esztendő, sok esztendő telt el emlékezetének felszámolása és ugyancsak sok év telt el ennek az emlékezetnek az újjászületése óta is. Ami Bezsilla Nándor szellemi örökségével és emlékével történt, az természetesen nem kivételes, ez történt nagyapám barátaival: a Károlyiakkal vagy Antall József nagypapjával: Szücs Istvánnal (és még számos pestújhelyi személyiség emlékével) is. Szomorúan tragikus nemzeti történelmünk igen sok példát kínál arra, hogy miként

feledjük el vagy taszítjuk a semmibe azoknak a magyaroknak az alakját, történetét, munkásságát, akik életüket és erőfeszítéseiket a nagyobb vagy kisebb nemzeti közösségnek, a nemzetnek vagy akár egy kisvárosnak a boldogulására ajánlották fel. Pedig, legalábbis magam így gondolom, magunkat csak akkor becsülhetjük igazán, ha megbecsüljük elődeinket és megőrizzük emléküket. Örülök annak, hogy „közsegalapító” és „közösségszervező” nagyapám emléke ma ismét elevenné vált a pestújhelyiek emlékezetében. És jóllehet magam már sok évtizede elhagytam gyermekkorom színhelyét, ma is szívesen térek vissza látogatóba az egykor apám által épített szülői otthonba. Igaz, a tárgyi emlékek megfogyatkoztak, nagyszüleim bútorai, képei, étkezéslei közül mára alig maradt valami, magam is csupán néhány apróságot őrzök, mintegy családi emlékek gyanánt. A múlt (a régmúlt) azonban mindig megmozgatja az emlékezetet, ezért örülök annak, hogy most újra felidézhettem nagyapám emlékét, amely már nem csak az én örökségem, hanem a Pestújhelyen élő embereké is.

Végezetül ide mellékelem a 2002-ben nagyapám emlékére a pestújhelyi Patria Közhasznú Egyesület által állított emléktábla képét:

Pestújhely alapítóinak emléktáblái a Pestújhelyi úti iskola falán 2013-ban, a bal oldali Bezsilla Nándoré, ez volt az első tábla, amit még 2002-ben állítottak.